

а талант архитектора можно оценить по тому зданию, которое он создал. Строитель может молчать, за него будет говорить камень.

СПИСОК ИСТОЧНИКОВ:

1. Гюго, В. Собор Парижской Богоматери / В. Гюго // Собрание сочинений: в 6 т. – М., Изд-во «Правда», 1988 г. –Том 1. С. 155–651 с.
2. Le Nouveau Testament / La Société biblique de Genève // Genève: Deutscher Bibeldienst, 2003. – 957 p.

Козирєва Н. В., канд. філос. наук, доц.,
Воронюк Є. В., студент,
факультет архітектури, дизайну та образотворчого мистецтва
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна*

ЕКОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ СУЧАСНІЙ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Наукове осмислення екологічних викликів сучасної цивілізації відбувається, як відомо, в контексті концепції «сталого розвитку», що розробляється у зв'язку із якісними трансформаційними економічними змінами в західноєвропейських країнах II половини 60-х рр. ХХ ст., а прискорюючим, активізуючим чинником стають відомі «Доповіді», запропоновані Римським клубом⁵.

Результатом проведених в подальшому численних наукових досліджень та роботи конференцій і самітів ООН стали рекомендації для країн, регіонів, населених пунктів світу, які мають враховуватися під час

⁵ Римський клуб як міжнародну неурядову організацію було створено у 1968 р. Головною метою його діяльності стало дослідження розвитку людства в епоху науково-технічної революції. Членами клубу, загальною кількістю близько ста осіб, стали вчені, суспільні діячі та бізнесмени багатьох країн світу. Безпосередніми результатами діяльності Клубу, окрім заохочування проведення дослідницьких проєктів, стала публікація так званих доповідей Римському клубу, які привернули увагу світової спільноти до глобальних проблем сучасності та ще й сьогодні спричиняють гостру полеміку [2].

Започаткував роботу Клубу своєю доповіддю професор Массачусетського технологічного інституту Дж. Форрестер. Розрахунки вченого доводили: якщо світ і надалі буде рухатися шляхом ресурсоемного зростання в умовах демографічного буму, то це неминуче призведе до нестачі природних ресурсів та продовольства одночасно з катастрофічним забрудненням навколишнього середовища

Доповідь Дж. Форрестера вразила членів Клубу обґрунтуванням та висновками, тому було доручено групі вчених під керівництвом Д. Медоуза продовжити започатковані дослідження. Результати цих досліджень було оприлюднено у всесвітньо відомій праці під назвою «Межі зростання».

Надалі, під егідою Римського клубу та Організації Об'єднаних Націй (ООН) було проведено низку наукових досліджень з проблематики сталого розвитку: 1974 р. – «Людство у поворотному пункті», 1988 р. – «За межами зростання», 2004 р. – «Межі зростання. 30 років потому» тощо [там само].

розроблення власних стратегій розвитку, зокрема, щодо загальних принципів та цілей сталого розвитку. Найважливіші рекомендації-висновки узагальнено в наступних положеннях:

– «сталий розвиток» (англ. *Sustainable developments*) – це такий розвиток, який задовольняє потреби нинішнього покоління та не ставить під загрозу можливість для майбутніх поколінь задовольняти свої потреби (конференція ООН у Ріо-де-Жанейро (Бразилія) 1992 р.);

– «сталість розвитку» обумовлена умінням жити за принципами справедливості в межах наявних екологічних можливостей (Рада Землі – спеціальний орган, створений для реалізації рішень Конференції ООН у Ріо-де-Жанейро 1992 рік);

– метою «сталого розвитку» є досягнення балансу між задоволенням суспільних потреб сучасності та захистом інтересів майбутніх поколінь (Комісія ООН зі сталого розвитку).

Ці положення відображені в наукових публікаціях окремих фахівців, які пропонують власне розуміння «сталого розвитку», де «сталий розвиток» розглядається, *по-перше*, як стійкий розвиток поселень і територій у процесі містобудівної діяльності, де реалізується мета щодо забезпечення сприятливих умов для проживання населення, зокрема обмеження небезпечного впливу господарської чи іншої діяльності на оточуюче природне середовище і його раціональне використання в інтересах сучасного й майбутнього поколінь; *по-друге*, як здатність системи витримувати зміни, спричинені зовнішніми і внутрішніми впливами в економічних та екологічних підсистемах, а також здатність зберігати їхню динамічну рівновагу; *по-третьє*, як суспільний розвиток, за якого не руйнується його природна основа, створені умови для життя не призводять до деградації людини, соціально-деструктивні процеси не досягають масштабів, що загрожують безпеці суспільства; *по-четверте*, як збалансованість соціально-економічного й екологічного розвитку, що ґрунтується на різних модифікаціях рівноваги, насамперед між антропогенним і техногенним навантаженням на середовище та його здатністю до самовідновлення [2].

Отже, перехід людства від використання примітивних знарядь праці в далекому минулому до сучасної техногенної цивілізації призвів як до позитивних, так і до значних негативних наслідків. Зокрема, даний перехід виявився в основному деструктивним стосовно природи. Екосистема – не проста сукупність живих організмів та навколишнього середовища, це діалектична єдність усіх екологічних компонентів, яка обумовлена взаємозалежністю та причинно-наслідковими зв'язками. Екосистему прийнято вважати головною функціональною одиницею в екології, єдиним природним комплексом, утвореним живими організмами та середовищем існування, у якому живі та неживі компоненти пов'язані між собою обміном речовини, енергією та інформацією.

Найбільших негативних змін сьогодні зазнає атмосфера Землі. Руйнування атмосфери під впливом певної множини технологічних процесів катастрофічно відображається на організмі людини. Зокрема, сучасна наука фіксує понад 3000 видів хімічних речовин, які негативно впливають на розвиток людини і призводять до значних змін в її організмі. Наприклад, якщо в середині 40-х років ХХ ст. було зафіксовано 0,7 % неповноцінних дітей серед новонароджених внаслідок впливу різного роду мутагенних процесів, то на початку ХХІ ст. ця цифра перевищує 10 %, що змушує говорити про небезпеку для повноцінного розвитку генофонду людства. За даними ООН, в атмосферу щорічно викидається 110 *млн т* оксиду сірки, 70 *млн т* оксиду азоту, 180 *млн т* оксиду вуглецю, 90 *млн т* неочищених отруйних газів, 700 *тис т* фреонів (сполук важких металів), 500 *тис т* свинцю тощо [3].

Значної шкоди людському організму завдає отруйний тютюновий дим, який у 4 рази шкідливіший, ніж вихлопні гази автомобіля. Підраховано, що тютюновий дим забруднює повітря у сотні тисяч разів більше, ніж будь-який металургійний чи хімічний комбінат. Курець вдихає повітря, забруднення якого в сотні разів перевищує гранично допустимі межі, адже цей дим містить близько 200 особливо отруйних речовин. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, від хвороб, спричинених палінням, щорічно помирає 1,5 *млн* осіб, а витрати на лікування хвороб, пов'язаних з курінням, сягають 100 *млрд дол* щорічно [там само].

Важливу роль в житті людини відіграє гідросфера. Вода, як відомо, є головною складовою будови будь-якого біологічного організму, джерелом кисню. Проте, ставлення до неї не краще, ніж до інших найвагоміших елементів навколишнього природного середовища. Світовому океану відводиться роль великого звалища більшої частини промислових і радіаційних відходів. Особливо небезпечні показники його забруднення нафтою. За даними науковців, нафтовою плівкою покрито майже 1/4 поверхні Світового океану.

Не менш гострою є проблема забезпечення людства прісною водою. Частина запасів прісної води в Світовому океані дуже незначна – всього близько 4 %. При цьому, 70 % прісної води знаходиться в льодах Антарктиди, Гренландії та на гірських вершинах. Близько 30 % запасів становлять підземні води. На ріки та озера припадає лише 0,02 % від усіх запасів прісної води. Разом з тим, сьогодні різко зростає споживання прісної води. Зокрема науковцями підраховано, що в стародавні часи витрати води на душу населення становили 12–18 літрів за добу, а в сучасному суспільстві – 200–400 літрів.

Значно зростає використання води в промисловості. Проте, як зазначалося, велику небезпеку для здоров'я людини становить надзвичайне забруднення води. Мільйони людей планети вживають воду, насичену шкідливими для організму речовинами, що призводить до різного роду важких захворювань [3].

Дедалі чіткіше проявляється негативний вплив науково-технічного прогресу на ґрунт. Він поповнюється нехарактерними для нього фізичними, хімічними та біологічними складовими. Забруднювачі через рослинні або тваринні продукти харчування потрапляють в організм людини.

Небезпечною за своїми наслідками є ерозія ґрунтів, тобто руйнація верхніх, найбільш родючих шарів ґрунту. Нераціональна господарська діяльність призвела до того, що щорічно із сільськогосподарського обороту вибуває 3 % оброблюваної землі, тобто 50–70 тис км² ріллі.

Техногенна цивілізація призвела до зневажливого, навіть злочинного ставлення суспільства до біосфери, тобто до світу активного життя, яке становить нижню частину атмосфери, гідросферу і верхню частину літосфери. Протягом активного матеріально-економічного розвитку суспільство знищило 70 % лісів [там само].

Протягом року з планети зникає близько 11 млн га лісів. Роль лісів у природі надзвичайно важлива. Адже, не дивлячись, що ліси займають всього 7 % земної поверхні, в них зосереджено 60 % наявних видів рослин. Біомаса лісів становить 90 % всієї біомаси суходолу. В зв'язку з масовою вирубкою лісів різко зросли темпи вимирання цілих видів тварин. Під загрозою знищення перебуває 1200 видів. За рік вмирає на планеті в середньому 25–30 видів, у тому числі і один вид або підвид хребетних тварин.

З наведених прикладів зрозуміло, що суспільство деструктивно впливає на природу, незважаючи на її важливу роль як необхідної і постійної умови розвитку людської спільноти. Але слід усвідомлювати, що страждає не лише природа. Будь-які зміни в зовнішньому світі негайно відбиваються на самій людині: здоров'ї, психічному стані, повноцінності способу життя. Отже, в епоху техногенної цивілізації чітко проявляється екологічна криза, яка негативно впливає на долю людини, суспільства в цілому [3].

Вчені пропонують деякі шляхи запобігання екологічної катастрофи, які можна звести до таких основних напрямків діяльності [1; 3–5]: *по-перше*, термінова розробка й втілення в життя заходів із формування свідомості сучасних і майбутніх поколінь щодо ставлення до природи не як до сировинної бази, енергетичних джерел, не як до об'єкта матеріального використання загалом, а як важливого для збереження життя людини природного середовища. Необхідно піднести природу до рангу загальнолюдських цінностей, коли кожна людина отримує здатність відчувати свою, особисту відповідальність за стан навколишнього природного середовища і робити все можливе для його збереження.

По-друге, науковий пошук принципово нових форм матеріально-технічної діяльності суспільства, тобто таких форм, які б максимально сприяли нормалізації відносин між людиною і природою (йдеться про розробку і впровадження «чистих» і безпечних джерел енергії, наприклад, геліоенергетики, біоенергетики, вітрової, вторинної енергетики тощо, а

також комп'ютерно-інформаційної техніки, цифрового зв'язку, робототехніки, подальшу розробку й переробку безпечних штучних матеріалів тощо).

Нарешті, набуває особливої ваги подальша розробка і впровадження в життя діючої законодавчої, правової бази, яка стосується збереження природного середовища.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Андрущенко В. П. Сучасна соціальна філософія / В. П. Андрущенко, М. І. Михальченко. – Київ : Генеза, 1996. – 368 с.

2. Бабаєв В. М. Міжнародні спортивні змагання : механізми державного впливу на регіональний розвиток : [Монографія] / В. М. Бабаєв, С. В. Волик ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. - Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2016. – 213 с.

3. Касьян В. І. Філософія : Відповіді на питання екзаменаційних білетів: [Навч. посіб.] / В. І. Касьян. – Київ : Знання, 2008. – 347 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://platona.net/load/knigi_po_filosofii/uchebnye_posobija_uchebniki/kasjan_filosofija_vidpovidi_pitannja_ekzamenacijnikh_biletiv/27-1-0-3004

4. Касьян В. І. Філософія : [Навч. посіб.]. – Київ : Знання, 2004. – 406 с.

5. Climate Change and U.S. Natural Resources : Advancing the Nation's Capability to Adapt / Susan H. Julius, Jordan M. West, Daniel Nover, Rachel Hauser, David S. Schimel, Anthony C. Janetos, Margaret K. Walsh, Peter Backlund // Issues in Ecology Ecology: Published by the Ecological Society of America. – 2013. – Report Number 18. – 17 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.esa.org/wp-content/uploads/2013/12/Issue18.pdf>

Козирєва Н. В., канд. філос. наук, доц.,

Конопкіна К. О., студентка,

факультет архітектури, дизайну та образотворчого мистецтва

Харківський національний університет міського господарства

імені О. М. Бекетова,

НАУКОВІ ПАРАДИГМИ: ІСТОРИКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Нинішній стан розвитку суспільства, постійні процеси формування (реформування) інститутів влади, напруженість політичних стосунків, неоднозначність демократичного розвитку вимагає всебічного аналізу нашої дійсності. Це, зокрема, стосується й соціальної та гуманітарної сфер науки, що позбавились монопольного права в українському суспільстві на володіння однією-єдиною істиною, в основу якої покладалася так звана «партійність» філософії [3].

Парадигма (від грец. *παράδειγμα* – приклад, взірець) – це інтегральна характеристика тієї чи іншої наукової концепції за певної історичної доби. Тобто йдеться про наявність таких характерних рис парадигми-концепції⁶:

⁶ Концепція (лат. *conceptio* – розуміння) – система поглядів, те або інше розуміння явищ і процесів; єдиний, визначальний задум. Концепція істотно